

УДК 334.716:664.6(477)

Д. В. Завертаний,

аспірант кафедри економіки та управління

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Французький бульвар 24/26, м. Одеса, 65044, Україна

e-mail: denis.zavertany@gmail.com

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті досліджено сучасний стан, особливості та тенденції розвитку хлібопекарської галузі України. Визначено причини спаду обсягів виробництва хлібопекарської промисловості, а також зниження прибутковості (зростання збитковості) підприємств галузі. Проаналізовано перспективи розвитку хлібопекарської галузі України в сучасних економічних умовах.

Ключові слова: хлібопекарська галузь, виробництво, собівартість, хліб

Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України викликають необхідність формування принципово нових підходів у діяльності хлібопекарських підприємств, оскільки нагальною стає потреба більш ефективного їх розвитку. Для підвищення ефективності підприємств хлібопекарської галузі необхідно не тільки оптимізувати транспортні та енергетичні витрати, але й розробити ефективну стратегію ціноутворення на продукцію. Потрібно зазначити необхідність запуску сучасних технологічних виробничих ліній, які зроблять можливим зниження собівартості готової продукції. Слід звернути увагу на те, що хлібопекарські підприємства функціонують в умовах жорсткого державного регулювання, що є суттєвим чинником при формуванні систем ефективної діяльності [1].

Незважаючи на те, що хлібопекарська галузь є однією з найбільш динамічних та інвестиційно привабливих галузей харчової промисловості України, багато підприємств не витримують конкуренції, втрачають свою частку ринку, практично не інвестують у модернізацію та оновлення обладнання. Потрібно відмітити наявність тіньового сектору, внаслідок якого виробничі потужності підприємств не використовуються на оптимальному рівні, що знижує ефективність підприємства і галузі у цілому. Тому державою повинна бути розроблена та впроваджена збалансована стратегія розвитку хлібопекарської галузі України, для узгодження економічних інтересів не тільки підприємств-виробників, а й інтересів споживачів і суспільства в цілому.

Питання розвитку хлібопекарської галузі України постійно досліджували в своїх працях вітчизняні й зарубіжні науковці, такі як О. М. Васильченко, О. А. Опря, М. М. Перелигін, М. В. Нетяжук, В. І. Дробот, О. В. Шубравська, М. М. Білоусова та ін. Окремо потрібно відмітити праці Л. І. Карнаушенка, Ю. Л. Труші, С. Петрухи, М. П. Сичевського, Л. М. Чернелевського, сферою досліджень яких є стан виробничо-господарської діяльності хлібопекарських підприємств України.

Водночас у сучасній науковій літературі відсутній комплексний підхід до вирішення проблем галузі хлібопекарства, удосконалення політики державного

її регулювання, інтенсифікації розвитку промислових хлібопекарських підприємств у депресивних регіонах. Також, потрібно зазначити, що на сьогоднішній день ще недостатньо розкриті питання ефективності функціонування хлібопекарських підприємств на регіональному рівні та напрями підвищення ефективності виробництва хліба і хлібобулочних виробів у нових ринкових умовах господарювання. Важливість подолання економічної кризи на підприємствах хлібопекарської промисловості потребує розроблення комплексного підходу до її проблем і дає підстави стверджувати про необхідність проведення постійного моніторингу й аналізу діяльності підприємств досліджуємої галузі для отримання найбільш повної інформації про реальний стан справ і використання її для розроблення заходів з удосконалення управління цими підприємствами.

Метою статті є аналіз сучасного стану хлібопекарської галузі України та перспектив її розвитку.

Хліб та хлібобулочні вироби – це продукти повсякденного вжитку, які для пересічного споживача мають дуже велике значення. Це зумовлено національними особливостями України та рівнем добробуту населення.

Хлібопекарська промисловість є важливою складовою продовольчого комплексу України, яка виробляє 6,9% продукції харчової промисловості. На діяльність підприємств хлібопекарської галузі впливають чинники зовнішнього середовища: споживчий ринок, активна конкуренція, платоспроможність населення, традиції споживання у регіонах. Внутрішнє середовище характеризується частковим оновленням технологій та модернізацією устаткування, позитивними тенденціями в оновленні продукції, що пропонується ринку. Вагомий чинник – ефективність використання трудових ресурсів. Значний вплив справляє політична та економічна ситуація в державі, зокрема на інвестиційну та інноваційну активність підприємств.

Особливістю хлібопекарської галузі України є те, що вона представлена широкою мережею вітчизняних хлібо заводів і пекарень, що забезпечують хлібом населення. В Україні зареєстровано 1747 підприємств з виробництва хлібобулочних виробів. Близько 80% продукції хлібопекарської галузі виробляється великими промисловими підприємствами. Решта продукції виробляється мініпекарнями та пекарнями при супермаркетах. Останні дуже активно розвиваються в останні роки.

Потрібно відзначити наявність власної сировинної бази, що може слугувати конкурентною перевагою для хлібопекарської галузі України.

В Україні працює близько 600 борошномельних підприємств, але більшість з них не завантажено. Особливо зараз, коли виробництво борошна поступово падає [2]. За даними Державної служби статистики, вітчизняні борошномельні підприємства у січні-жовтні 2015 року справили 1,64 млн. тонн борошна, що на 11,3% менше, ніж за аналогічний період роком раніше.

Якщо аналізувати причини падіння внутрішнього виробництва борошна, то головною з них, на наш погляд, є зменшення населення України. Через напружену політичну ситуацію у країні, борошномельні підприємства втратили такі ринки збуту як АР Крим та окремі райони Донецької та Луганської області.

Більш того, чисельність населення України на 1 січня 2015 року скоротилася до 42,9 млн. осіб, що на 6% менше показника на аналогічну дату минулого року (45,5 млн.) [3].

На рис. 1. представлена динаміка випуску борошна в Україні. Як видно з наведених даних найбільший обсяг випуску борошна спостерігався у 2008 р. (3030 тис. т.) [3].

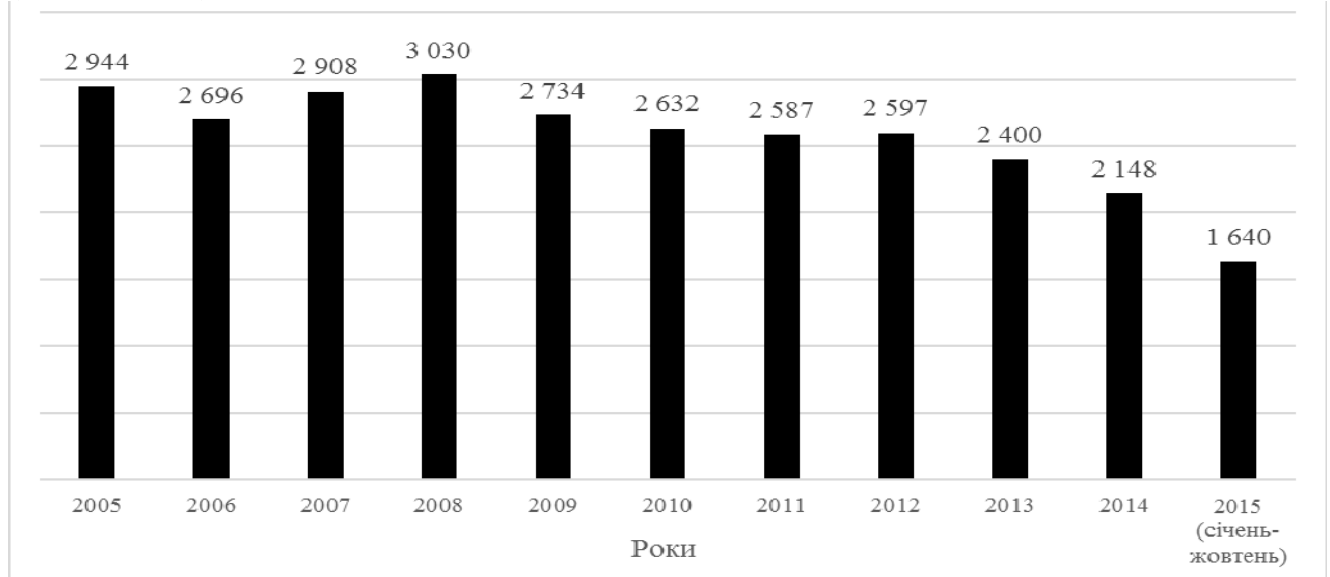

Рисунок 1. Динаміка виробництва борошна в Україні за 2005-2015 рр., тис. т.

Джерело: розроблено автором на основі [3].

Можна прогнозувати, що обсяг випуску борошна продовжить знижуватись у 2015 р., так як у жовтні він склав 178 тис. т., що на 11,8% поступається показнику за аналогічний місяць 2014 р. і на 3,8% менше показника вересня 2015 р. [4].

Місткість ринку хліба в Україні складає приблизно 4-4,5 млн. т. на рік. Проте, за даними Державної служби статистики України, станом на 2015 р. випікається його вдвічі менше (рис. 2.).

Як видно з наведених даних, порівняно з 2005 р., у 2014 р. обсяги виробництва знизились на 41 % або 929 тис. т. Обсяг виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні в січні-жовтні 2015 року склав 997 тис. т., що на 11,3% менше, ніж за аналогічний період роком раніше.

Можна виділити наступні чинники, які, на нашу думку, вплинули на зниження обсягів виробництва хлібу та хлібобулочних виробів в Україні:

1. Вартісний. У 1990-х рр. виробництво хліба було дотаційним. Зі зниженням рівня дотацій із державного бюджету, багато підприємств зіткнулись із неефективною організацією виробництва, яка вилилась у надмірну собівартість продукції. Як наслідок, рівень виробництва знизився.

2. Технічний. Сучасний стан технічного обладнання та виробничих ліній на підприємствах хлібопекарської галузі є катастрофічним, адже ступінь зносу складає від 60 % до 70 %.

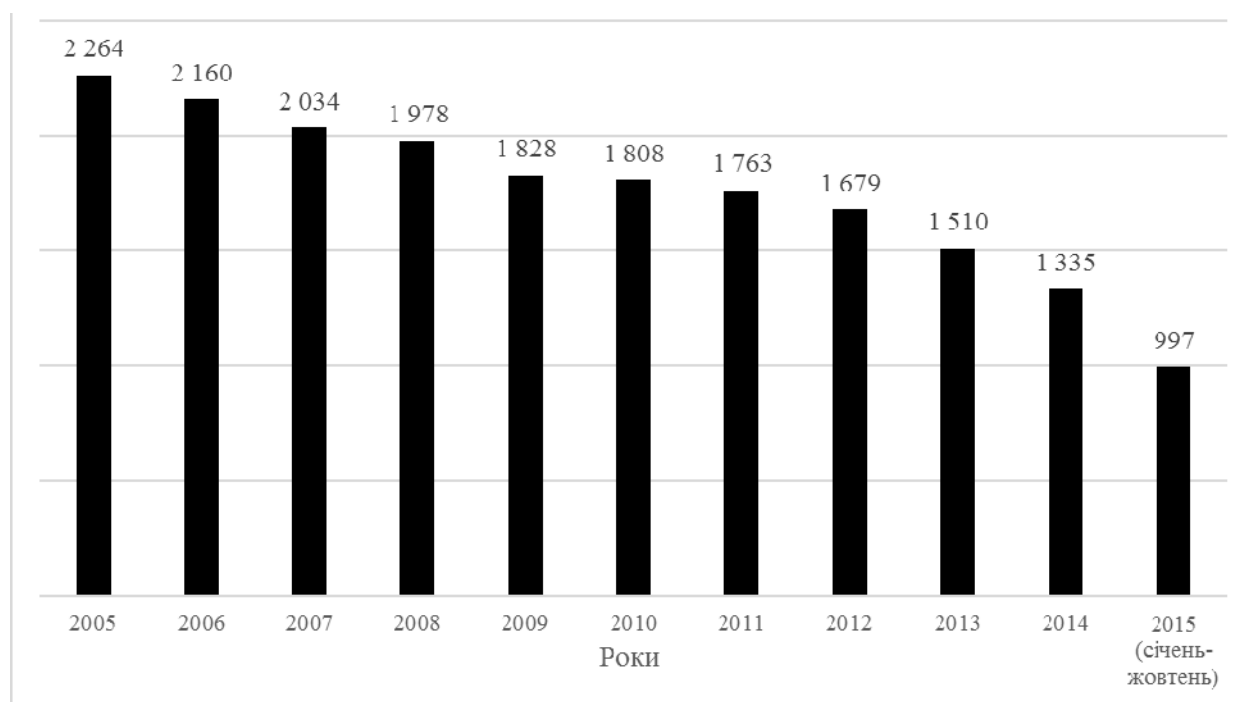

Рисунок 2. Динаміка виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні за 2005-2015 рр., тис. т.

Джерело: розроблено автором на основі [3].

3. Демографічний. Втрата таких ринків збуту як АР Крим та окремі райони Донецької та Луганської області, у купі зі зниженням чисельності населення України, природньо позначилося на ринку хліба та хлібобулочних виробів.

4. Етнічно-культурний. У багатьох регіонах України, зокрема на Західній Україні громадяни віддають перевагу домашній випічці або продукції виробленій невеликими приватними підприємствами, що у свою чергу приводить до зміни культури споживання хліба. Структурний. Порівняно із 2010 р. у 2014 р. структура ринку хліба та хлібобулочних виробів перетерпіла значних змін, зокрема експерти та аналітики констатують збільшення тіньової частки ринку хліба та хлібобулочних виробів. Станом на березень 2015 р. за оцінками експертів, у тіні перебувало до 60 % ринку хлібобулочних виробів [5].

5. Споживчий. В останні роки спостерігається розвиток сегменту заморожених хлібних напівфабрикатів. Зокрема, потрібно відзначити ріст попиту на заморожену випічку з боку HoReCa та супермаркетів.

При розгляді виробництва хліба у вартісному вираженні (рис. 3.), ми можемо констатувати збільшення обсягів реалізації продукції у 2014 р. порівняно із 2007 р. майже у 4 рази.

Відповідно до даних Державної служби статистики України, за січень-жовтень 2015 р. в Україні було вироблено хліба та хлібобулочних виробів на 20 228,9 млн. грн., що на 35 % або на 5 274 млн. грн. більше ніж за аналогічний період 2014 р.

Проте, враховуючи загальне зниження виробництва, можна припустити, що підвищення показників підтримується виключно за рахунок зростання цін на продукцію (рис. 4).

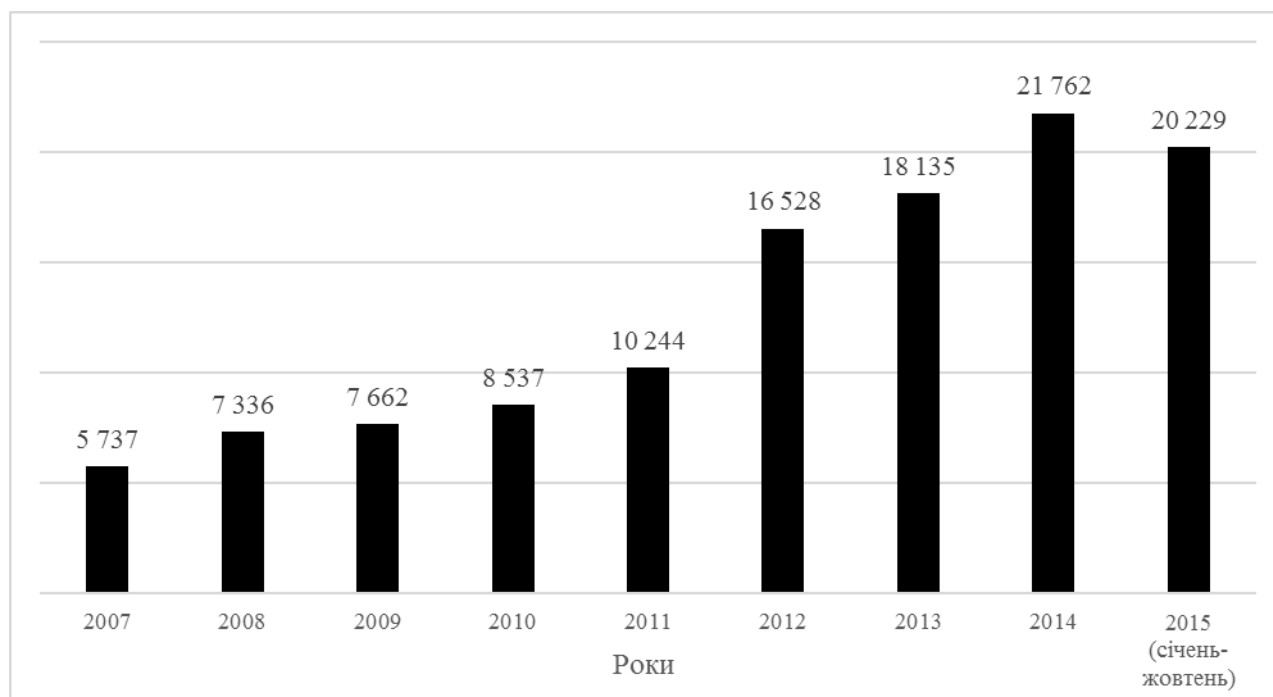

Рисунок 3. Динаміка виробництва хліба та хлібобулочних виробів у вартісному вираженні за 2007-2015 рр., млн. грн.
Джерело: розроблено автором на основі [3].

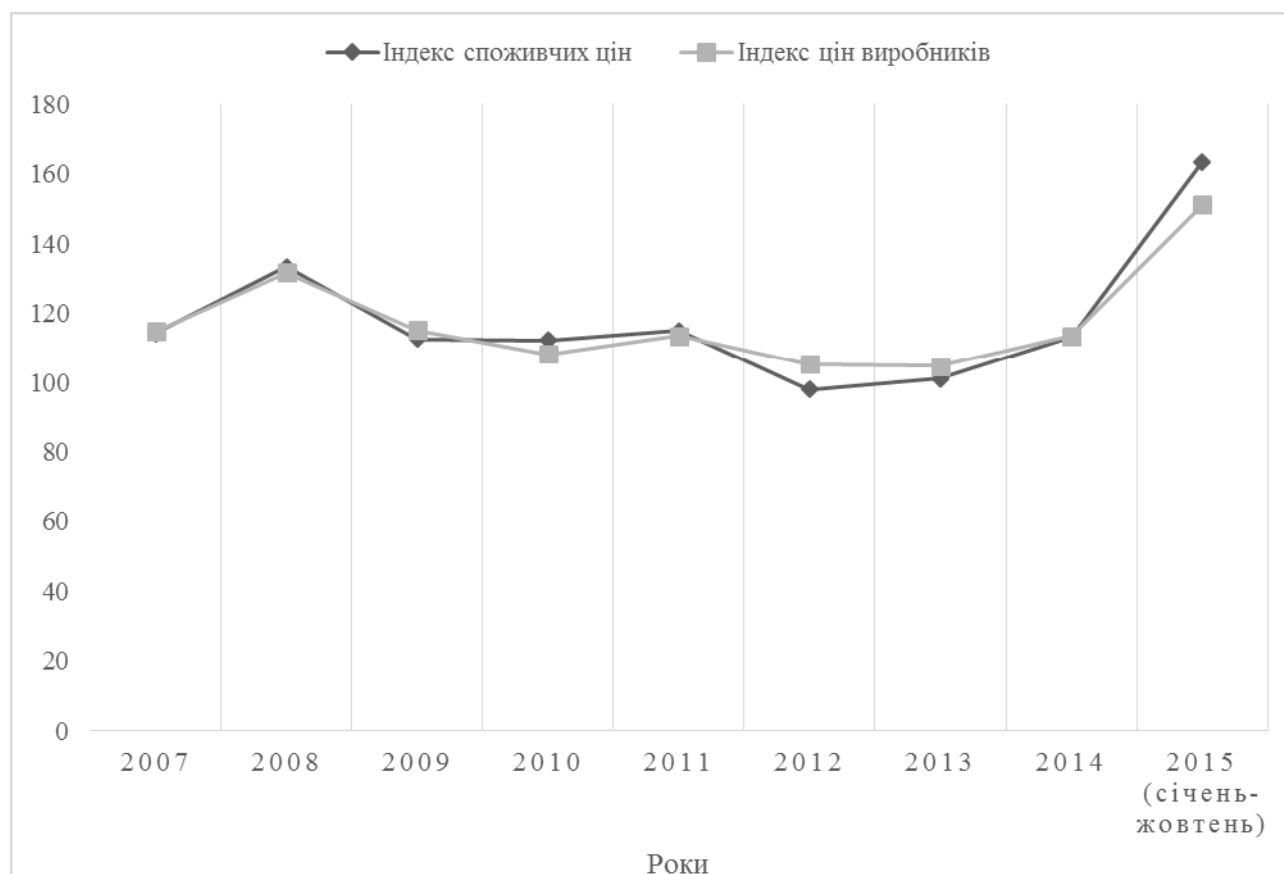

Рисунок 4. Динаміка індексу споживчих цін та індексу цін виробників на хліб та хлібобулочні вироби в Україні за 2007-2015 рр.
Джерело: розроблено автором на основі [3].

За підрахунками експертів, вплив економічних факторів, таких як падіння курсу гривні, ріст цін на пальне, на ціну хлібобулочних виробів у 2014 р. склав 13-15 %.

На нашу думку, вплив економічних факторів на ціну хліба та хлібобулочних виробів буде ще більш відчутним у 2015 р., у зв'язку із погіршенням економічної ситуації у країні. Загалом у сучасній скрутній ситуації тільки за 10 місяців 2015 р. ціни на хліб та хлібобулочні вироби зросли на 64 % у порівнянні із аналогічним періодом 2014 р.

Аналізуючи стан хлібопекарської галузі України, потрібно також проаналізувати структуру собівартості готової продукції. Як видно з рис. 5., вартість сировини, матеріалів та енергії складає близько 62% собівартості готової продукції.

Рисунок 5. Структура собівартості випічки хліба простої рецептури у 2015 р.

Джерело: розроблено автором на основі [3; 5].

До того ж, з серпня 2015 р., відповідно до постанови № 2229 «Про встановлення граничного рівня ціни на природний газ для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання» Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) встановлено граничний (максимальний) рівень ціни на природний газ, що реалізується промисловим споживачам та іншим суб'єктам господарювання – 6600,00 грн. за 1000 м³. Якщо порівнювати новий рівень ціни на природний газ з граничним рівнем ціни у лютому 2015 р., то можна дійти висновку, що для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання зростання склало 900 грн. за 1000 м³ або 16 % [7]. Таким чином, новий граничний (максимальний)

рівень ціни на природний газ збільшує собівартість виробництва 1 кг хліба на 0,08 грн.

Як наслідок, дрібні виробники були вимушені вийти з ринку, або піти «у тінь», однак великі підприємства (наприклад, ПАТ «Холдингова компанія «Хлібні інвестиції») збільшили обсяги виробництва на 4-7 % [8].

Більш того, у лютому 2016 р. ПАТ «Холдингова компанія «Хлібні інвестиції» запустить новий завод з виробництва хліба, а також дві нові лінії з виробництва батонів потужністю до 25 т. продукції на добу. Загальний обсяг інвестицій складе близько 12 млн. долл. США [9].

На нашу думку, жорстке регулювання ринку хліба України державою стало причиною незацікавленості іноземних інвесторів у розвитку цього ринку: сьогодні в Україні практично немає хлібо заводів з іноземними інвестиціями. Хоча у тому, що стосується крупних підприємств, то в деяких зустрічається іноземний капітал, але зовсім у незначній мірі. Значна частина заводів не можуть собі дозволити впроваджувати на виробництві якісні передові технології, тому що це відразу ж позначиться на збільшенні собівартості хліба, і за умов обмеженої рентабельності виявиться просто не вигідним.

Досліджуючи сучасний стан хлібопекарської галузі, можна прослідкувати тенденцію до спаду обсягів виробництва, неефективного використання технологічних ліній, застарілості технології виробництва і матеріально-технічної бази підприємств тощо. Все це свідчить про неефективне використання виробничих і трудових ресурсів підприємствами цієї галузі.

Ринок хліба і хлібобулочної продукції за останні роки збільшив свою «тіньову» складову. Однак, від таких нелегальних обсягів виробництва страждають хлібозаводи, тому що із сторони державних і податкових органів ведеться контроль за ціноутворенням і сплатою податків. Така ситуація на ринку хліба і хлібобулочних виробів не є сприятливою для розвитку і підтримки вітчизняних хлібопекарських підприємств. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України ключове завдання виробників – забезпечення населення продукцією в асортименті, кількості та якості, які би відповідали його смакам і традиціям. Основна частина хлібопекарської продукції виробляється промисловими підприємствами (близько 80%), частка малих хлібопекарських підприємств (у тому числі підсобних господарств та пекарень при супермаркетах) становить 20% від загального обсягу виробництва хліба та хлібобулочних виробів. Проте, з кожним роком зменшується обсяг виробництва хлібобулочної продукції малими підприємствами.

Ми виділяємо наступні основні чинники, що зумовили зниження обсягів виробництва підприємств хлібопекарської галузі: вартісний, технічний, демографічний, етнічно-культурний, структурний та споживчий. Потрібно відмітити значне зростання цін на борошно, а також подорожчання палива й електроенергії (при адміністративному стримуванні цін на хліб, внаслідок чого відбувається зниження рентабельності хлібо заводів і малих хлібопекарських підприємств), що зумовило ріст собівартості готової продукції.

Основними перспективами розвитку галузі, на нашу думку, є:

- Впровадження ресурсозберігаючих технологій виробництва продукції, що зумовить зниження собівартості виробництва.
- Вдосконалення державного регулювання цін на борошно та енергоносії.
- Розширення асортименту продукції, що дозволить підвищити рівень використання потужностей хлібопекарських підприємств.
- Створення сприятливих економіко-політичних умов для залучення як іноземних, так і вітчизняних інвесторів.

Таким чином, подолання кризових явищ у хлібопекарській галузі, а також її подальший розвиток залежить від подолання багатьох вищезазначених факторів. Так як, хлібопекарська галузь має велике політичне та соціальне значення, виробники повинні вчасно оцінювати свою цінову політику. У свою чергу, державне регулювання стримує встановлення нових цін, тому це значно обмежує дії учасників хлібопекарської галузі.

Список використаної літератури

1. Ставицький О. В. Державне управління підприємствами хлібопекарської галузі України та напрями підвищення ефективності їх діяльності. [Електронний ресурс]. / О. В. Ставицькийю – Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua>. – Назва з екрану.
2. Куди прямує ринок борошна. 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://msb.aval.ua/news/?id=24882>. – Назва з екрану.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
4. В Україні з початку 2015 року скоротилося виробництво борошна та хліба. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/events/4215-v-ukraini-z-pochatku-2015-roku-skorotylosiavvyrobny-tstvo-boroshna-ta-khliba.html>. – Назва з екрану.
5. Недоризанюк Т. В. Споживачу важко пояснити, що хліб не може бути дешевим – голова «Концерн Хлібпрому» [Електронний ресурс]. / Т. В. Недоризанюк. – Режим доступу : http://delo.ua/business/potrebitelju-slozhno-objasnit-hto-hleb-ne-mozhet-byt-deshevym-g-292327/?supdated_new=1426059913. – Назва з екрану.
6. Офіційний сайт Івано-Франківської обласної державної адміністрації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua/?q=page&id=27072>. – Назва з екрану.
7. Постанова НКРЕКП «Про встановлення граничного рівня ціни на природний газ для промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання» від 27. 08. 2015 р., – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=17115>. – Назва з екрану.
8. Офіційний сайт ПАТ «Холдингова компанія «Хлібні інвестиції». Середньодобова реалізація продукції по заводам. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://hlebinvest.com.ua/uk/our_businesses. – Назва з екрану.
9. ПАТ «Холдингова компанія «Хлібні інвестиції» у лютому запустить новий хлібзавод у Києві. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://delo.ua/business/hlebnye-investicii-v-fevrale-zapustjat-novuj-hlebzavod-v-kieve-308208/>. – Назва з екрану.

Стаття надійшла 29.10.2015 р.

Д. В. Завертаний,

аспірант кафедри економіки и управління

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова

Французский бульвар 24/26, г. Одесса, 65044, Украина

e-mail: denis.zavertany@gmail.com

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ХЛЕБОПЕКАРНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье исследовано современное состояние, особенности и тенденции развития хлебопекарной отрасли Украины. Определены причины спада объемов производства хлебопекарной промышленности, а также снижение доходности (рост убыточности) предприятий отрасли. Проанализированы перспективы развития хлебопекарной отрасли Украины в современных экономических условиях.

Ключевые слова: хлебопекарная отрасль, производство, себестоимость, хлеб

D. V. Zavertany,

Postgraduate of Economics and Management Department,

Odesa I.I. Mechnykov National University

24/26, Frantsuzkiy av., Odesa, 65044, Ukraine

e-mail: denis.zavertany@gmail.com

CURRENT STATE AND PROSPECTS OF UKRAINIAN BAKING INDUSTRY DEVELOPMENT

Summary

The transformation processes taking place in the Ukrainian economy show the necessitate of the innovative approaches formation at baking enterprises. To improve the efficiency, enterprises in baking industry should not only optimize transport and energy costs, but also develop an effective pricing strategy for finished products. It should be noted that there is a need to run modern technological production lines that will make possible to reduce the prime cost of the finished product. Despite the fact that the baking industry is one of the most dynamic and investment attractive sectors of the food industry in Ukraine, many companies can not compete and therefore lose their market share. They do not invest in the modernization and upgrading of the equipment.

In modern scientific literature there is no comprehensive approach in solving problems of the baking industry, improvement of the state policy regulation and the intensification of industrial bakeries in depressed regions. Also, it should be noted that till today any issues on improving the efficiency of bakeries at regional level and ways of increasing the efficiency of production of bread and bakery products in the new market conditions aren't disclosed.

The current state of the baking industry in Ukraine has been analyzed in the article. The main factors causing the reduction of production of baking industry enterprises are: cost, technical, demographic, ethno-cultural, structural and consumer. Also, the article highlights the prospects of the future development of the industry. The analysis contains the data from 2005 to January-October 2015.

The overcoming of the crisis in the baking industry and its further development depends on the overcoming of key refraining factors mentioned in the article. Since, baking industry has great political and social importance, manufacturers of bakery products, have to timely evaluate their pricing policy. In turn, government regulation holds back the establishment of new prices, so it significantly limits the freedom of action of the baking industry enterprises.

Keywords: baking industry, manufacturing, prime cost, bread.

References

1. Stavitskii, O. V. Derzhavne upravlinnia pidpnyemstvamy hlibopekars'koi galuzi Ukrainy ta napriamy pidvyshchennia efektyvnosti yikh diial'nosti [The public management of enterprises of baking industry in Ukraine and ways of their performance improvement]. Retrieved from <http://www.dy.nayka.com.ua>. [in Ukrainian].
2. Kudy priamuie rynek boroshna. [Where the market of flour goes]. Retrieved from <https://msb.aval.ua/news/?id=24882>. [in Ukrainian].
3. Ofitsiiniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [The official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [in Ukrainian].
4. V Ukraini z pochatku 2015 roku skorotylosia vyrobnytstvo boroshna ta hliba [The production of flour and bread in Ukraine has decreased since the beginning of 2015]. Retrieved from <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/events/4215-v-ukraini-z-pochatku-2015-roku-skoro-tylosia-vyrobnytstvo-boroshna-ta-khliba.html>. [in Ukrainian].
5. Nedoryzaniuk, T. V. Spozhyvachu vazhko poiasnyty, shcho hlib ne mozhe buty deshevym – golova «Kontsern Hlibpromu». [It is difficult to explain to the consumer that the bread can not be cheap – CEO of «Concern Khlibprom»]. Retrieved from: http://delo.ua/business/potrebitelju-slozhno-objasnit-chto-hleb-ne-mozhet-byt-deshevym-g-292327/?supdated_new=1426059913. [in Ukrainian].
6. Ofitsiyniy sait Ivano-Frankivs'koi oblasnoi derzhavnoi administratsii. [The official website of Ivano-Frankivsk Regional State Administration]. Retrieved from <http://www.if.gov.ua/?q=page&id=27072>. [in Ukrainian].
7. Postanova NKREKP «Pro vstanovlennia granychnogo rivnia tsiny na pryrodniy gaz dlia promyslovykh spozhyvachiv ta inshykh sub'ektiv gospodariuvannia». [Regulation NKREKP «On the limitation of natural gas prices for industrial consumers and other business entities»]. Retrieved from <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=17115>. [in Ukrainian].
8. Ofitsiyniy sait PAT «Kholdyngova kompaniia «Khibni investytsii». Seredn'odobova realizatsiia produktsii po zavodam. [Official web-site of JSC «Holding Company». Hlibni investments Average daily sales of products in plants]. Retrieved from http://hlebinvest.com.ua/uk/our_businesses. [in Ukrainian].
9. PAT «Holdyngova kompaniia «Khibni investytsii» u liutomu zapustyt' novii hlibzavod u Kyevi. [JSC «Holding Company» Hlibni investments in February will launch a new bakery plant in Kiev]. Retrieved from <http://delo.ua/business/hlebnye-investicii-v-fevrale-zapustjat-novyj-hlebzavod-v-kieve-308208/>. [in Ukrainian].